

נחמס גזר דין וכו'. משנה בסוף פ"ג דערמין (דף ט"ז):
 ז הנזקם מחבירו וכו' כיצד הוא אמר לו
 חבירו השאילני קרדומך וכו' עד
 סוף הפרק. בת"כ פ' קדושים וזריש פרק שני
 דיומא (דף כ"ג): ומה שכתב אלא ראוי לו
 לאדם להיות מעביר על מדותיו. בפ"ק דר"ה
 (דף י"ז):

[ח] ולגלותו יותר: וכל אלו הם בעלי לשון הרע שאסור
 לדור בשכונתם וכל שכן לישב עמהם ולשמוע דבריהם.
 ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון
 הרע לבד: ז הנזקם מחבירו עובר בלא תעשה שנאמר
 לא תקום. ואע"פ שאינו לוקה עליו דעה רעה היא עד
 מאד. אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו
 על כל דברי העולם שהכל אצל המבינים דברי הבל
 והבאי ואיני כדי לנקום עליהם. כיצד היא הנקימה אמר

תלמי אית בה משום לישנא בישא מ"ט חזק
 חזקא אית ליה. וכתב רבינו והוא שלא יתכונן
 וכו', כלומר שזה שהתירו היינו שאלו שאלו
 במקרה לדבר בענין אינו אסור לאומרו אלא
 לא יתכונן לגלות הדבר יותר, ולא הוצרך רבינו
 לפרש שאלו האומר הזהירם מלגלותו שהם
 אסורים לגלותו דהא אין שם טענה חזקת וכו'
 שכל אחד יזהר מלגלות סודו: ומה שכתב ולא
 נחמס

לו חבירו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך
 משאילך בדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך הרי זה נוקם.
 אלא כשיבוא לו לשאול יתן בלב שלם ולא יגמול לו כאשר
 גמלו וכן כל כיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות אם
 גמלתי שולמי רע ואחלצה וגו': ה יוכן כל הנזקם לאחד
 מישראל עובר בלא תעשה שנאמר ולא תטור את בני עמך.
 כיצד היא הנטירה, ראובן שאמר לשמעון השכיר לי בית זה או
 השאילני שור זה ולא רצה שמעון. לימים בא שמעון לראובן
 לשאול ממנו או לשכור ממנו ואמר לו ראובן הא לך הריני
 משאילך ואיני כמותך לא אשלם לך כמעשיך. העושה כזה
 עובר בלא תטור, אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו. שכל זמן
 שהוא נזכר את הדבר וזוכרו שמא יבא לנקום. לפיכך הקפידה
 תורה על הנטירה עד שימחה העין מלבו ולא יזכרנו כלל.
 וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה יישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה:

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן. שתי מצות עשה. וזהו פרטן:

(א) לתלמוד תורה, (ב) לכבד מלמדיה ויודעיה:

וביאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

כסף משנה

פרק ראשון

כסף משנה

ולא בנו וכן בנו בלבד וכו' מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך וכו'. בספרי: אם כן
 למה נלמד וכו'. כוונת רבינו להם שני הבדלים בין בנו לבן חבירו, אחד דבנו קודם
 שני דבנו חייב לשכור לו מלמד אם הוא אינו יכול אצל בן חבירו אינו חייב לשכור לו מלמד
 דדוקא בטורח גופו נחמייב אצל לא בהולאת ממונו. ואפשר לדעת רבינו גם לבן בנו חייב
 לשכור לו מלמד. וכן בנו ח"ל פשוט דקודם
 לבן חבירו דנקט בן בנו וכו' לבן בנו ולא
 ה"מ למכתב והודעתם לזרעך דה"ל בנות בכלל.
 אצל הא משפחה לי אי בן בנו קודם לבן
 חבירו דאפשר דאין קודם לבן חבירו אלא
 היכא דנחמייב בחביו אצל גבי בת דליכא
 למימר הכי לא:

פ"א נשים ועבדים וכו'. פ"ק דקידושין [כ"ט] אמרין דאין אדם חייב ללמד את
 בתו תורה מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם. ובסוף
 פ"ג שני דכחצות [כ"ח] אמרין דאסור שילמד את עבדו תורה. ואמרין מו בפ"ק דקדושין
 דמדכתיב ולמדתם אותם את בניכם וכתיב בדוכתא אחריתא ולמדתם אותם ושמרתם
 לעשותם ילפין שכל שאחרים מצווים ללמדו
 מצווה ללמד עצמו וכל שאין אחרים מצווין
 ללמדו אינו מצווה ללמד עצמו: ואין האשה
 חייבת וכו'. נכתב בסמוך:
 ב בשם שחייב אדם ללמד את בנו וכו'.
 שם ברייתא ומימרא דרשב"ל והלא
 כחידך ברייתא דפסרה מלמד את בן בנו
 ולא

א נשים ועבדים וקטנים פטורים מתלמוד תורה.
 יאבל קטן אביו חייב [א] ללמדו תורה
 שנאמר ולמדתם אותם את בניכם [ב] לדבר בם. ואין
 האשה חייבת ללמד את בנה שכל החייב ללמוד חייב
 ללמד: ב יכשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא

חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך. ולא בנו וכן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל
 ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינם בניו. שנאמר ושננתם לבניך מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך שהתלמידים
 קרויין בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים. אם כן למה נצטוו על בנו ועל בן בנו. להקדים בנו לבן חבירו:
 וחייב

א סמ"ג לאוין יא: ב סמ"ג לאוין יב: ג לולב הגזול מז. סמ"ג עטין י"ב. טור יו"ד סימן רמא רמז: ד קידושין ל. סמ"ג שם. טור יו"ד שם:

משנה למלך

לחם משנה

ב להקדים בנו לבן חבירו וכו'. (א"כ) כתב מרן ואפשר לדעת רבינו גם לבן בנו חייב לשכור לו
 מלמד. ועיין מ"ש הכה המכר פ"א מהל' מלוה וכו':

פ"א א אבל קטן וכו'. סוף פ' לולב הגזול קטן שהוא יודע לדבר אביו מלמדו
 תורה מאי תורה תורה זוה לנו וכו':
 ב בשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם
 לבניך ולבני בניך. שם (דף ל') ברייתא אין לי אלא בניכם בני בניכם מנין ח"ל והודעתם וגו':
 למה נלמד וכו'. זה אינו שנוי בברייתא ואולי מצאנו רבינו במקום אחר. ובפ"ק דקדושין (דף ל') אמרין דאין אדם חייב לשכור לו מלמד
 שמואל כגון זבולון בן דן שלמדו אביו אביו וכו' ולא כזבולון בן דן דאילו הכה מקרא ומשנה וכו' ואילו הכה מקרא לבד, ע"כ. ולפי החירוק משמע דכשאלמו בנמרה עד
 היכן ר"ל עד כמה דורות חייב ואמרו עד אבי אביו והשתא קשה דהרי כתב רבינו והוא ברייתא בספרי דאילו לתלמידים חייב ללמד ולא נאמר בנו וכן בנו אלא להקדים
 וכו'

הנהגות מייבונות

הנזקם מחבירו עד הסוף. כשישאל (קדושים פ"ד) ודיומא פרק בראשונה (דף כ"ג):
 פ"א נשים ועבדים פטורים מלמד את בנו וכו'. הכל פ"ק דקדושין (דף כ"ט): ולא בנו וכן בנו
 עד אלא נחמס. הכל בספרי:

[ח] פ"ק דיומא גרסינן מנין לאומרו לחבירו דבר שהוא בכל יאמר עד שיאמר לך אמור ת"ל
 מאהל מועד לאמר לך אמור בדברים, ע"כ: [פרק בתרא דמגילה (דף כ"ה) מר זוטרא כי
 הוה סליק לפורייתא אמר שרי ליה לכל מאן דעצין ע"כ]:

[א] כתב מהר"ם זצ"ל דכייפינן ליה ללמד או לשכור להם מלמדים דמאי שאל הא עשה
 דולמדתם אותם את בניכם משאר עשה דכייפינן לקיים כמו עשה דסוכה וכן למאן דאמר פריעת בעל חוב מצוה אמר בפרק הכותב דכופין אותו לפרוע מידי דהוי אשאר מצות
 עשה וכשם שאב חייב בבנו למול ולפדותו דכופין אותו לקיים הכי גמי כייפינן ליה ללמדו תורה וכיון דהא מילתא חובה הוה ליה כשאר בעל חוב ועבדינן בהא מילתא כמו שכתב
 רבינו האלפס בפרק הכותב אבל ודאי אי מצוין לשדורי ליה ולאודועיה משרינן ומודעינן ליה כי ההיא דאמר התם ההוא דיינא דאחתייה ליה למלוה לנכסי דלוה מקמי דלתבעיה
 ללוה סליק רב הנניה בריה דרב יבא וכו' עד נכסיה דבר איניש ערבינן ביה וקיימא לן לא יתבע מן הערב תחילה ואי לא אפשר לשדורי לאודועיה עבדינן כרב נחמן עכ"ל. כל זה
 כתב מורי רבינו זצ"ל, ע"כ: [ב] דבר יהודה דאמר כזבולון בן דן כו' וכן בברייתא אחרת וכן פסקו כל רבותי ודלא כברייתא דפליגא, ע"כ:

דלמ"ד שבר פיסוק מעמים קסבר לא ניתן למשה מסיני להכי מותר ליקח שכר מהון. מכאן נא גרסינן חקים ומשפטים אתם מלמדים בהנם ואי אתם מלמדים בהנם מקרא ותורנו, ע"כ ליה חייב לאגמורי משנה ותלמוד הלכות ואגדות: [ו] אבל שבר בטלה מותר ליקח כדמש הלשכה וכן משמע בירושלמי פרק אין בין המודד: ^כ [כתב הוא

[ז] ובשעות דהוקות סומך על הא דאמר רבי יוחנן ב'פ' שתי הלחם אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לומר בפני עם הארץ, ספר המצות ע"ב: ° (סמ"ג לאוין י"ג בבלי הלאוין וכו' מדברי תורה דאמר קרא ופן יסורו ע"ש): [ח] כי קאמינא ליומי, אבל דר"י פירש שיעסוק שני ימים במקרא ושני ימים במשנה ושאמר בתלמוד וכן כל שבוע ופירש רבינו זכ"ל בתלמוד בבלי דאמר קרא משנה בתלמוד ודאמינא בתלמוד בבלי כולל במקרא כולל במשנה כולל בתלמוד ואין אדם צריך להשליש יותר אלא יעסוק בתלמוד בבלי וכתב בא"ד דהלכך נוהגים לקרות פ' קרבנות ואיזהו מקומן וברייחא ד"ג מדות, ע"ב: [ט] כ"ס' אלו מציאות ת"ר העוסקין במקרא מלא בלא פלפלין בלא בשמים כך אי אפשר לעולם עשרי מקרא ומשנה ותלמוד אבל שילמד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד ועל זה נאמר הון, עשרי קרית עוזו וכוונתה נשגבה ב' וע"ש: ° (בר"א, השור כתב איפכא